

David musicus

Piotr Urbański

David musicus
i inne studia z pogranicza
tradycji antycznej i historii opery

homi

Recenzje wydawnicze:

Dr hab. SZYMON PACZKOWSKI, Instytut Muzykologii UW
Prof. dr hab. PIOTR WILCZEK, Wydział „Artes Liberales” UW

Redakcja:

ELŻBIETA WIATER

Opracowanie graficzne i skład:

JAN NIEĆ

ISBN 978-83-7354-514-4

Liczba arkuszy: 15

Wydanie 1: Kraków 2013

Marka Homini jest częścią
Wydawnictwa Benedyktynów TYNIEC

© Copyright by Piotr Urbański
© Copyright by TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów
ul. Benedyktyńska 37, 30-398 Kraków
tel.: +48 (12) 688-52-90, fax: +48 (12) 688-52-91
e-mail: zamowienia@tyniec.com.pl
www.tyniec.com.pl

Druk i oprawa:

TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów
druk@tyniec.com.pl

Arturowi

Spis treści

Od autora	9
Pierwsze łacińskie libretto operowe	
<i>David musicus</i> Alessandra Donatiego	13
Aneks: Alexander Donati SI, <i>David musicus</i>	28
Seneka i Lukan w inscenizacjach <i>L'Incoronazione di Poppea</i>	
Claudia Monteverdiego	41
Aneks: G.B. Busenello, <i>L'Incoronazione di Poppea</i>	70
Jak uwieść nimfę w operze?	
<i>La Calisto</i> Faustiniego i Cavallego	73
Między językami i stylami	
<i>Il pastor fido</i> Georga Friedricha Händla	93
<i>Apollo et Hyacinthus</i> Wolfganga Amadeusza Mozarta	
Uwagi o librecie i inscenizacjach	119
Historia w inscenizacjach <i>La clemenza di Tito</i>	
Wolfganga Amadeusza Mozarta	
Od rekonstrukcji do destrukcji	141
Petrarka, Rienzo i <i>Rienzi</i>	161
Teatr reżyserski	
O inscenizacji <i>Lohengrina</i> Petera Konwitschnego	195

Igor Strawiński, <i>Oedipus Rex</i>	
Wprowadzenie do lektury i przekład libretta	211
Aneks: Igor Strawiński, <i>Oedipus Rex / Król Edyp</i>	234
Chrześcijańska Lukrecja.	253
„The love that passes understanding has come to me”	
Melville, Forster, Britten (<i>Billy Budd</i>)	285
Zamiast zakończenia	309
Bibliografia	313
Teksty źródłowe.	313
Inscenizacje.	315
Opracowania	320
Indeks osobowy	329
Nota bibliograficzna	345

Od autora

Książka jest zbiorem jedenastu studiów poświęconych różnym aspektom dzieł operowych. Przedstawione w niej analizy i interpretacje wychodzą z kilku podstawowych założeń:

1. Nowoczesne rozumienie opery polega na odejściu od traktowania jej w perspektywie redukcjonistycznej, tj. wyłącznie jako formy muzycznej, wobec której zarówno słowo, jak i inscenizacja mają charakter drugorzędny (perspektywa ta w Polsce była zakorzeniona m.in. za sprawą pracy Józefa Chomińskiego i Krystyny Wilkowskiej-Chomińskiej¹). Współczesna operologia² ma przeto charakter interdyscyplinarny, stąd domaga się również współpracy filologa-literaturoznawcy, który może kompetentnie badać tekst libretta właściwymi mu narzędziami oraz odnosić go do tradycji kulturowej i literackiej.
2. Libretta operowe, zwłaszcza te powstałe od początku gatunku do progu romantyzmu oraz dwudziestowieczne, są wdzięcznym

---

¹ J. CHOMIŃSKI, K. WILKOWSKA-CHOMIŃSKA, *Opera i dramat*, Kraków 1976.

² Zob. np. klasyczne już prace: P.J. SMITH, *The Tenth Muse: A Historical Study of the Opera Libretto*, New York 1970 oraz J. KERMAN, *Opera as Drama*, Berkeley – Los Angeles 1988. Także: G. SCHMIDGALL, *Literature as Opera*, New York 1977; *Od literatury do opery i z powrotem. Studia nad estetyką teatru operowego*, red. R.D. GOLIANEK, P. URBAŃSKI, Toruń 2010; J. STAROBINSKI, *Czarodziejki*, przeł. M. OCHAB I T. SWOBODA, Gdańsk 2011; L. PUCHALSKI, *Oświecenie po austriacku. Świat przedstawiony w operach Wolfganga Amadeusza Mozarta*, Wrocław 2011; *Opera wobec historii*, red. R.D. GOLIANEK, P. URBAŃSKI, Toruń 2012; *Horyzonty opery*, red. D. RATAJCAKOWA, K. LISIECKA, Poznań 2012; „Natchnienie poety i muzyka żenić się z sobą powinny...”. *Studia i szkice o libretcie*, red. E. NOWICKA, A. BORKOWSKA-RYCHLEWSKA, Poznań 2013; A. BORKOWSKA-RYCHLEWSKA, *Szekspir w operze XIX wieku. Romanetyczne konteksty, inspiracje i nawiązania*, Poznań 2013. Syntetyczne ujęcie libretta jako gatunku prezentuje: A. GIER, *Das Libretto. Theorie und Geschichte einer musikoliterarischen Gattung*, Frankfurt am Main – Leipzig 2000.

obiektem badań dla filologa-latynisty oraz badacza tradycji antycznej. Dowodem tego jest choćby świetna książka filologa klasycznego Roberta C. Ketterera *Ancient Rome in Early Opera* (Urbana – Chicago 2009). Opera, która powstała jako humanistyczna próba odnowienia antycznego teatru, od samego początku przedstawiała wątki mitologiczne oraz zaczerpnięte z historii starożytnego Rzymu (Grecja pojawiła się dużo później, w połowie XVIII w.). Ponieważ początek gatunku następuje w okresie, gdy powstaje również nowożytny esej (ok. 1580), badacze (np. Klaus G. Just czy Elżbieta Nowicka³) wskazują na ich wspólnotę, dotyczącą m.in. tego, że oba gatunki „opowiadają opowiedziane”, są efektem refleksji o literaturze i obecnych w niej tematach i motywach. Podobieństwo to dotyczy również, czego nie zauważono, postawy librecisty, który mógłby za Montaignem powtórzyć: „Oto ja jestem bohaterem mojego dzieła”⁴ i przy pomocy mitologicznej czy historycznej fabuły zaczyna mówić o sobie i swoich czasach, poddając antyczny materiał chrystianizacji, co staje się widoczne przy lekturze skupionej na słowach, a nie zdarzeniach.

3. Ponieważ widz ma dostęp do opery wyłącznie poprzez jej konkretyzację, jaką jest inscenizacja (w wieku XVII i XVIII wspartą możliwością czytania drukowanego libretta przed przedstawieniem i w jego trakcie), sytuacja jest odmienna niż w przypadku innych dzieł, także scenicznych. Nie należy przecież zakładać, że widz czyta partyturę. Zresztą, biorąc pod uwagę jej niejednoznaczność muzyczną, zwłaszcza w kwestii instrumentacji i dyspozycji głosów, nawet taka lektura wydaje się niedostatecznym środkiem do zrozumienia dzieła operowego. Badanie inscenizacji i ich serii wydaje się więc niezbędnym warunkiem hermeneutycznej lektury dzieła operowego. Problematyka ta jest ściśle związana ze współczesnym rozwojem re-

---

³ Zob. zwłaszcza: E. NOWICKA, *Zapisane w operze. Studia z historii i estetyki opery*, Poznań 2012.

⁴ „Otoć, czytelniku, książka pisana w dobrej wierze. [...] siebie bowiem maluję tutaj. [...] Tak więc, czytelniku, ja sam jestem materiają mej książki”; M. DE MONTAIGNE, *Próby*, przeł. T. ŻELEŃSKI (BOY), oprac. Z. GIERCZYŃSKI, Warszawa 1985, t. I, s. 139.

żyserii operowej, a zwłaszcza z inspiracjami, jakie płyną z niemieckiego tzw. teatru reżyserskiego.

W studiach i szkicach zebranych w książce „*David musicus*” i inne studia z pogranicza tradycji klasycznej i historii opery obecne jest podwójne, filologiczne i teatrologiczne, podejście autora. Trzy szkice dotyczą dzieł łacińskojęzycznych, będących w historii opery dużą rzadkością – są więc owocem pracy stricte filologicznej. Pierwszy z nich to analiza pierwszego libretta łacińskojęzycznego, tytułowego dzieła *David musicus* autorstwa Alessandra Donatego (muzyka się nie zachowała) i edycja tekstu z rękopisu. Drugi to uwagi o *Apollo et Hiacynthus* – dramacie „szkolnym” Rufinusa Widla z muzyką Wolfganga Amadeusza Mozarta. Ostatnim zaś jest poprzedzony wprowadzeniem przekład opery-oratorium *Oedipus Rex* Igora Strawieńskiego. Perspektywa latynistyczna wyraźna jest także m.in. w rozdziale o *Rienzi* Richarda Wagnera, przywołującym korespondencję między Petrarcką a rzymskim trybunem.

Perspektywa filologiczno-teatrologiczna towarzyszy studiom: *Seneka i Lukan* w „*L’Incoronazione di Poppea*” *Claudia Monteverdiego*, *Jak uwieść nimfę w operze?* „*La Calisto*” *Faustiniiego i Cavallego*, *Między językami i stylami*. „*Il pastor fido*” *Georga Friedricha Händla*, *Historia w inscenizacjach* „*La clemenza di Tito*” *Wolfganga Amadeusza Mozarta*. *Od rekonstrukcji do destrukcji*, a także poświęconym *Billy’emu Buddowi* i *The Rape of Lucretia* *Benjamin Brittena*.

Wszystkie przekłady zamieszczone w niniejszej książce, o ile nie podano inaczej, zostały dokonane przez autora.

***

Autor poczuwa się do miłego obowiązku podziękowania Recenzentom książki: Prof. Szymonowi Paczkowskiemu i Prof. Piotrowi Wilczkowi, za ich uwagi i sugestie. Słowa wdzięczności kieruje także do osób, z którymi miał możliwość przedyskutowania poszczególnych jej rozdziałów oraz które go wsparły pomocą bibliograficzną. Zechcą je przyjąć zwłaszcza: Dr Agnieszka Borysowska, Dr Sławomira Brud, Ewa Burzawa-Wessel, Dr Małgorzata Cieśluk, Dr Piotr Deptuch, Prof. Krzysztof Fordoński, Prof. Ryszard Daniel Golianek, Dr Artur Gontarewicz, Prof. Michał T. Gronowski, Dr Dariusz Kacprzak, Dr Anna Kapuścińska, Tomasz Kowalewski, Dorota Kozińska, Prof. Elżbieta Nowicka, Prof. Ewa Skwara, Michał J. Stankiewicz, Prof. Elżbieta Wesołowska, Dr Elżbieta Wiater.

Piotr Urbański